

24/11
styrelsen för dylika företag har man sökt sörja för att de politiska minoritetsriktningarna skall kunna utöva ett betydande inflytande.

Aven i föreskrifterna om presidentval finns originella utslag av strävandet att trygga demokratin och möjliggöra diktaturen. I andra stater med folkvald president gäller regeln att den kandidat är vald som erhåller det högsta röstetalet; stundom stadgas, såsom i USA och i Chile, att om ingen kandidat får absolut majoritet avgörandet skall träffas inom representationen. I Uruguay har man med tanke på det härskande partisystemet infört en regel om kartellbildning vid presidentvalet. Skilda kandidater kan uppställas under gemensam kartellbeteckning; den kartell som får det högsta röstetalet erhåller presidentposten, och inom kartellen går platsen till den kandidat som har det största antalet röster. Hur systemet fungerar framgår av resultaten vid det senaste presidentvalet, år 1946. De röda uppträdde som kartell med tre skilda kandidater för de tre fraktionerna; då det sammanlagda röstetalet var det högsta (311.000), valdes till president den största fraktionens kandidat, trots att han erhållit endast 186.000 röster mot den vite ledarens 208.000. På detta sätt vill man undvika att en splittring inom det större partiet leder till seger för minoritetspartiet — en situation som förelåg i USA vid 1912 års presidentval och som i sydamerikanska stater vid flera tillfällen, senast i Colombia, lett till våldsamma konflikter.

I flera sydamerikanska författningar stadgas att en avgående president inte omedelbart får omväljas. I Uruguay har man gått ett steg längre i strävan att försvåra uppkomsten av en diktatur. En vice president som inträder i presidentämbetet kan inte vid följande val utses till president, om han fungerat i denna egenskap mer än ett år. Bestämmelsen gör det omöjligt för den nuvarande presidenten, Battle Berres, som år 1947 blev statschef efter företrädarens död, att framträda som kandidat vid årets val.

Flera andra exempel kunnas ges på den nästan pedantiska omsorg med vilken Uruguays lagstiftare sökt fullända folkstyrelsen och resa hinder mot caesaristiska försök. Men man är väl medveten om att alla dylika bestämmelser är av begränsat värde och att huvudsaken är att göra demokratin till en självfallen och av alla erkänd form för statsarbetet.

(Föregående artiklar i serien var införda den 27, 29, 31 december, 3, 5, 10, 13, 15, 17 och 20 januari.)

STATSLIV OCH PARTIER I CHILE

Av
HERBERT TINGSTEN

GABRIEL GONZALEZ VIDELA

Republikens president
Radikala partiets ledare

AV GAMMALT skildras Chile som en av Sydamerikas mest stabila och från politisk synpunkt fria stater; under senare tid har det ofta placerats som nr 2 — efter Uruguay — bland de regimer som närmar sig verklig demokrati. Dessa områden kan synas underliga vid en blick på Chiles historia. Under 1800-talet hade landet tre inbördeskrig och ett stort antal med våld genomförda eller i varje fall författningsstridiga förändringar i styrelsen med åtföljande tendenser till förtryck och polisvalde. De senaste tjugufem åren uppvisar två eller tre framgångsrika militärrevolter, åtminstone tre presidenter har avsatts före ämbetstidens utgång, och omkring 1930 rådde i flera år diktatur; härtill kommer några misslyckade upprorsförsök och många våldsamma upplopp och demonstrationer.

Efter de sydamerikanska mått som skildrarna anlagt är dock den höga uppskattningen av chilensk politik väl förståelig. Ett fåtalsvälde, tryggt bland annat genom begränsning av rösträtten, härskade visserligen ända in på 1900-talet, men det förenades med en betydande

EDUARDO CRUZ COKE

Kristligt-sociala partiet

de politisk frihet, och i stort sett fördes striden mellan konservativa och liberala — till stor del gällande förhållandet till den sedermera avskaffade statskyrkan — i korrekta former. Inbördeskrigen var relativt kortvariga och föga blodiga; diktaturena var milda och snabbt övergående. De senaste årtiondena har medfört en demokratisering, som endast för korta tider avbrutits av statskupper, och en redan tidigare uppbyggd tradition av fri debatt och ömsesidiga uppgörelser har befasts. Så långt har man likväl inte kommit att det är berättigat att tala om folkstyrelse i västeuropeisk och nordamerikansk mening; man befinner sig

i gränstrakterna mellan fåtalsvälde och demokrati.

I extrem grad framträder i Chile två företeelser som över huvud är utmärkande för de sydamerikanska staterna. Den ena är den ytterliga koncentrationen av jordegendomen; så gott som all odlad jord tillhör ett par tiotusental ägare, medan den stora massan av jordens brukare kan betecknas som stattare, torpare eller lantarbetare. I sammanhang härmed står att landet äger en relativt stor överklass, en aristokratisk och kultiverad social och politisk elit; dess kärna består av jordägarna, med allt starkare inslag

CARLOS IBANEZ del CAMPO
Småbrukarpartiet

av företagare, affärsmän och framgångsrika utövare av fria yrken — numera sysselsätts avsevärt mindre än hälften av landets befolkning inom jordbruket. Den andra åsyftade företeelsen är att landets ekonomi bygger på export av två produkter, koppar och salpeter; då 70—80 procent av exportvärdet ligger i dessa varor, under senare år ofta utgörande över 25 procent av den totala produktionen, blir beroendet av världskonjunkturena utomordentligt starkt, och det är lätt att i Chile konstatera ett direkt samband mellan förändringarna i dessa konjunkturen och de inrikespolitiska kriserna. Då under depressionen omkring 1930 exporten på fyra år gick ned från 2.293 till 282 miljoner guldpesos — varmed följde en liknande minskning av importen — är det förstället att diktatur och revolutioner kännetecknade chilenskt statsliv.

Chiles styrka, skrev professor Ivar Högbom år 1932, beror "på nationalism och nitrat" — det var innan kopparns detroniserat salpetern som främsta exportvara. Den chilenska nationalkänslan, karikerad i talet om Sydamerikas preussare, har fått en speciell prägel genom överklassens stabilitet och kultur, den aktiva och lyckosamma utrikespolitiken samt arméns och än mera flottans traditioner. Man kan fortfarande höra chilener tala om de segrerika krigen mot Bolivia och Peru under 1800-talet ungefär som en tysk förr talade om Bismarcks och Moltkes triumfer. Det vore falskt att i denna nationalism spåra krigiskhet och expansionsvilja; numera är den knappast mer än ett medvetande om och en känsla av ansvar för att tillhöra en av Sydamerikas ledande nationer. I sina uttryck betingas nationalkänslan av befolkningens homogenitet. På sex miljoner invä-

nare kommer blott något hundratalsentals indianer — varjämte en minoritet av befolkningen är av blandras —, medan negrer helt saknas; vidare är den vita befolkningen enhetlig, då immigrationen alltid varit begränsad och under senare tid genom restriktioner nedbringats till en obetydlighet.

*

Presidentssystemet, med dess självständiga ställning för statschefen och dess maktfördelning mellan denne och representationen, råder och har med undantag för skedet 1891—1925 varit rådande i Chile. 1891 års författning var ett experiment med parlamentarismen; regeringen, som var centrum för exekutivmakten, skulle åtnjuta representationens förtroende och var skyldig att avgå vid mistroendevotum. Denna styrelseform, som ledde till talrika regeringsskiften och påstods försvaga regeringsmakten, fick genom 1925 års författning vika för det traditionella presidentssystemet; typiskt är att den liberale presidenten Arturo Alessandri, som genomdrev reformen, sade sig föredra risken "av en enda mans diktatur framför ett parlaments oansvariga välde". Den parlamentariska tendensen har emellertid såtillvida levat kvar som ministärerna i regel inte bestått blott av medlemmar av presidentens parti. Koalitionsregeringar med majoritet inom representationen har varit det vanliga, och statschefen har i realiteten inte — utom under de korta diktaturperioderna — haft samma dominerande ställning som i de flesta sydamerikanska stater.

En vag skillnad mellan person- och maktpartier å ena sidan, äsiktspartier å den andra kan iaktas i Chile liksom på andra håll. Partiernas antal är mycket stort, vilket delvis sammanhänger med det proportionella valsättets införande; vid de senaste valen till deputeradekammaren, i mars 1949, uppträdde inte mindre än sju partier, och femton blev representerade. Vid presidentvalen slutas allianser mellan skilda partier, och särskilda tillfälliga sammanslutningar bildas för att verka för en bestämd kandidat. Generellt måste partiernas ofta lösliga karaktär och kortvariga existens betonas — likaväl som det otydliga och kortfristiga i deras program. En föreställning om det nuvarande läget ger följande uppgifter om deputeradekammarens sammansättning; två medlemmar av kammaren är såsom "oberoende" inte upptagna under något parti.

Regeringspartier:	
Konservativa traditionalister ...	20
Liberala	34
Radikala	45
Socialister	6
Demokrater	6
	111

Oppositionspartier:	
Kristligt-sociala	10
Falangister	2
Småbrukarpartiet	14
Socialister, uppdelade på flera partier	9
	35

Av kammarens 148 ledamöter är 56 advokater, av senatens 46 ledamöter 22.

Traditionalisterna utgör resten av Chiles gamla konservativa parti, stött av kyrkan, godsägarna och en stor del av dessas underlydande. Ur detta parti har det kristligt-sociala, som närmast motsvarar folkrepublikanerna i Frankrike, brutit sig ut; man kräver uppdelning av storgodsen och ett slags ekonomisk demokrati, allt under hänvisning till radikala tendenser i påvens encyklikor. Partiets ledare är Eduardo Cruz Coke, ryktbar för intelligens och slagfärdighet, men också för en egendomlig förening av fanatism och kylig beräkning — på den i protestantisk ideologi uppfosttrade verkar han typiskt jesuit. Nära de kristligt-sociala står falangisterna, en ungdoms-rörelse som inte får förväxlas med sin spanska namne; rikt-

ningen är på en gång radikal och religiös och ledes av några högt begåvade akademiker. De liberala representerar traditionalismen på vänsterhåll; i Sverige skulle vi kalla dem konservativa; deras politiska krav (skilsmässa mellan stat och kyrka, demokratisering, måttliga sociala reformer) förverkligades under den nu åttiårige ledaren Alessandris två presidenturer. De radikala, med presidenten Gabriel González Videla i spetsen, har förklarat sig vara kapitalismens fiender och har vunnit stöd även bland industriarbetarna; vid makten har partiets politik, såsom senare skall beröras, varit moderat. Bland de övriga partierna märks raden av socialistiska riktningar, åtskilda av person- och doktrinfrågor; det socialistiska parti som tillhör regeringsblocket står den borgerliga radikalismen nära, men kräver vissa socialiseringsåtgärder. Småbrukarpartiet, det största oppositionspartiet, begär jordreform och nyodlingar i statlig regi och vädrar över huvud till de missnöjda. Till dess ledare hör general Carlos Ibáñez del Campo, militär diktator 1927—1931, och många ser i partiet en chilensk motsvarighet till peronismen.

*

Vilken är skillnaden mellan regering och opposition? Redan de gjorda antydningarna om de skilda partierna visar att den frågan inte är lätt att besvara. Enligt mångas åsikt är brytningen inom det konservativa lägret väsentligen beroende på att Cruz Coke i opposition anser sig ha större utsikt att förverkliga sina presidentiella aspirationer; liknande motiv påstås förklara andra egendomligheter i partikonstellationen. Möjligen kan det sägas att regeringspartierna vill "en reformverksamhet på det bestämdes grund" och att oppositionsriktningarna begär mera drastiska åtgärder — men de flesta icke i spelet engagerade misstänker att denna motsättning till stor del är taktiskt och personligt betingad. På en punkt är emellertid skillnaden relativt klar: regeringsblocket stöder kommunistförbudet, medan oppositionen mer eller mindre bestämt begär dess upphävande. För att förstå denna stridsfråga måste vi gå tillbaka till 1946 års presidentval.

Vid detta val framträdde tre kandidater, den konservativa Cruz Coke, liberalen Alessandri och radikalen González Videla. De erhöll respektive 142.000, 131.000 och 192.000 röster; då ingen nått absolut majoritet, gick valet mellan de båda främsta kandidaterna enligt författningen till kongressen, som utsåg González Videla. Segarens höga röstetal berodde uppenbarligen på hans starka anknytning åt vänster, inte minst på att kommunisterna, med 10—15 procent av rösterna, stött hans kandidatur. González Videla uppträdde också till en början som ett slags folkfrontsledare och insatte tre kommunister i regeringen — en åtgärd som väckte oerhört uppsående såsom något nytt i sydamerikansk politik. Emellertid ansåg sig presidenten finna att de kommunistiska ministrarna saboterade regeringsarbetet och i sin ställning såg blott en plattform för agitation; stora strejker igångsattes i kommunistisk regi; i april 1948 förklarade man sig ha avslöjat en vittutgrenad revolutionär sammansvärjning. Steg för steg drog presidenten med stöd av tidigare motsändare konsekvenserna av dessa förhållanden: år 1947 uteslöts kommunisterna ur regeringen, senare häktades ett antal ledande partimän, och slutligen förbjöds år 1948 det kommunistiska partiet och all kommunistisk agitation. 30.000 medlemmar av kommunistpartiet ströks ur röstlängderna. Regeringen fick i samband med dessa åtgärder efter hand karaktären av en samlingsregering, inriktad på

ARTURO ALESSANDRI PALMA

Ex-president
Liberala partiets ledare

att bevara regimen mot aktioner från ytterlighetspartiernas sida.

Det motstånd som kommunistförbudet möter även inom partier av utpräglat borgerlig karaktär beror utan tvivel i viss mån på principiella betänkligheter mot att undertrycka en politisk åskådning. Men förklaringen ligger också i en tendens att tävla om de betydande arbetargrupper som anses vara kommunister eller kommunist-sympatisörer. Då general Ibáñez i mars 1949 blev senator för Santiago hade han systematiskt sökt vinna dessa grupper genom en radikal kritik av regeringen, och samma taktik framträder hos andra oppositionsgrupper. På många håll väntar man att denna konkurrens skall bli av utslagsgivande betydelse vid 1952 års presidentval. Att kommunistpartiet upplöstes betyder alltså inte att kommunismen försvunnit ur chilensk politik.

(Föreg. artiklar i serien var införda den 27, 29, 31 december, 3, 5, 10, 13, 15, 17, 20 och 21 januari.)